

էլ հնչի՞ր ևս ըստե՛ն ման՝ զալում, զնա՛րն դեն ման հարի։

— Կա՛յ, — տստով խոսուկը, — բո՛ւս դիգում ի դու խելք ունես, ընձ էլ կսովորցնես, բալնսնորր կղթնենք։ Բը շես տենո՞ւմ, որ ընդե՛ն ճոռ մուծն ա, լուսն էլ էս ստուրի վրեն ա. ես էն մուծը տեղը իմալ ման դամ, որ բալնիս գթնեն...

46. ԱՐԱՄԸ ԱՐԱՂ Ա. ԾԱԽՈՒՄ

Արսիդից գոխտուկ Արամը սաքանով բաց արաղ էր ծախում, սաքանը ութանասուն կապկ։

ՄԼ զան մե մարթ գալում ա Արամի դիբյանը, ասում ա. — Մե սաքան արաղ լցա, խմեմ։

Արամն հիշկում դես, հիշկում զեն, անում ա, որ հուրիշ մարթ չկա, ասում ա՝ էս սհաթին ու սաքանը դախլի աակից լցնում։ Մեկ էլ ա հիշկում դես ու դես ու համեցեք անում միշաարուն։

Մարթը խմում ա. — Մե սաքան էլ լցա, խմեմ։

Արամը թնջադրուն սաքանը լցնում ա, միշտարին էս սաքանն էլ ա խմում, բերտնը սըփում, խանում մե խաա իրեքնոց ա դնում դախլի վրեն. ասում ա. — Մե սաքան էլ լցա, թո հլնի սուրբ երորդութեն։

Արամը մե թաս էլ ա լցում, աալում էտ մարթին։ Մարթը երըդը սաքանն էլ ա խմում, հիշկում, տենա՛ Արամը իրեքնոցը որ վերցըցեք, ինչքան խուրդա կաա։

Մե խելի վախա էա մաթը սպասում ա, տենում ա, որ Արամն հիրանն ընդե չի դնում, որ խուրդեն աա, էս մարթը խարցնում ա. — Արամ ախպեր, աղաղի սաքանը ութանասուն կապկ չէ՞։

Արամը պատասխանում ա, — Խա, բը ի՞նչ ա։

— Լավ, բը որ սաքանը էսքան ա, ես էլ իրեք սաքան խմա, դախլիա վրեն մե խաա իրեքնոց

դրի, բը ըտու խուրդեն հո՛ւր ա, հնչի՞ր իմ վացուն կապկը շես տալում ես։

— Խա, բը իմալ, — աստով Արամը, — ու կզավ դախլի տկից տրաղի բուծուկեն խանեց, սաքանի կիսից հավել արաղ լցրեց, դեմ արավ էն մարթին, էն էլ հիմացավ հիրանն ա տալում ըղդաշու տեղը ու ձեռը պարզեց որ վերցի, Արամը սաքանը ետ քաշեց, ասավ. — Բը բսկի պատիվ հարգանք չկա՞, էս էլ քո վացուն կապկը, — ասավ ու կես թաս արաղը հինքը խմավ։

47. ԽՈ՞ ԶԵՄ ՏԱՆՈՒՄ ԺԺԵՐԻՆ

Մե դան մե խատ խմող մարթ մղնում ա մե քյավնոցու բուժեա, բուժեալին ասում ա. — Մե խարիբ դրամ արաղ լցա, խմեմ։

Բուժեալին ասում ա. — Էս սհաթիս, ախպեր ջան, — ասում ա ու արաղի բուծիկեն դախլի աղկից խանում ա, արաղը լցնում ա, աալում ա աղաղ ուղողին։

Արաղը մեջու կիսաա էր լցե։ Արաղ խմոցն ասում ա. — Այ մարթ, արաղն հո՛նչ ես կիսաա լցե, որ որ էանեց ա, մե խաա էլ լից խմեմ։

Բուժեալիկը թնջա դրուն լցում ա, համա էս անքամ էլ ա կիսաա լցում։

— Տո տնաջեն, — ասում ա արաղ խմողը, — հառչի սաքանը որ լցիր, պակաս էր, ես քեղի աւեցի էլ, համա դու էլի քո էջն ես քշում հառեչ, էս սաքանն էլ ես կիսաա լցե, բը ամթ շես աւեո՞ւմ։

Արաղ ծախողը ետստում ա, դախլի աակից թաղա դրուն արաղի բուծուկեն խանում ա, մե լիքը սաքան լցնում ա ու... հինքն ա խմում, բերանը թևով սըփում ա. — Տո խեր օրշնած, խո չե՞մ աանում մեր ճժերին, անում ես՝ ես եմ խմում էլի...

Ա Վ Ա Ն Դ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր

1. ԻՆԿՅՍ ԿԱՄ ՊԱՌԱՎԻ ՎԱՆՔԸ

Լանշադրուր (Ն. Բայադեաի ջըջան) դուղից ղեպի հաղավ-արեելք կա մի բարձր լեռան դագաթ։ Նրա հյուսիսային լանջին կանգնած է մի վանք, որի վրա ոչ արձանագրություն կա և ոչ էլ կառուցման թվական։

Տեղացիները վանքն անվանում են Պառավի կամ Իլիկյա վանք և ահա թե ինչ են պատմում նրա մասին։

Այդ դուղում եղել է երկու եկեղեցի, մեկի անունը Ս. Խաչ, մյուսինը՝ Ս. Հակոբ։

Նույն դուղում ապրում էր մի աղքատ կին,

որն իր օրվա ապրուստը հայթայթում էր սըաւնրա աանը դորժ անելով։ Նա սկզբում գնում էր Ս. Խաչ եկեղեցին (իր անից մոտ էր), կանգնում դռան մոտ, նրան արդելված էր առաջ դնալ։ Տերաւերը կամ ժամկոչը դուրս էին անում եկեղեցուց, եթե դռան եանից մի քալ էր անում դեպի սեղանը։

Մի տոն օր խեղճ կինը, ինչպես բոլոր հավաւաւցյալները, մոաենում է սեղանին և ուզում է քահանայի աջն աւենել։ Տերաւերը խիստ բարկաւնում է նրա վրա և ժամկոչին կարգադրում, դուրս վոնդել եկեղեցուց։

Կինը սկսում է հաճախել Ս. Հակոբի եկեղե-

ցին, Սակայն այստեղ էլ նրան սկսում են հալածել մինչև այն աստիճան, որ արգելում են մանկւայգ եկեղեցին ևս. ասելով՝ որ իրենց ծովսր չէ:

Իրեն լինելով խիստ աստվածապաշտ ու եկեղեցասեր, լաց լինելով դնում է իր աղքատիկ խրճիթը և ամբողջ գիշերը աղոթում ասածուն, ու մասծում մի ելք դանել, որպեսզի ինքն էլ հնարավորութիւն ունենա ասածուն աղոթելու աստծո տան մեջ: Երկար լաց լինելուց ու աղոթելուց հետո, որոշում է այսուհետև իր վասակած փողերի մի մասը խնայել, խնայված գումարով մի վանք կառուցել և միայն այդ վանքում աղոթել:

Որպեսզի շուտ իրականացնի իր նպատակը, գիշեր-ցերեկ մեկ արած սկսում է... ուրիշների համար թել մանել:

Մանածի վարձարութեան շնչին մասը ծախսում է իր օրվա ապրուստի վրա, մնացածը կուսակում է վանքի կառուցման համար: Թե քանի տարվա ընթացքում է նրան հաջողվում հավաքել այն գումարը, որով հնարավոր է լինում վանք կառուցել, հայտնի չէ: Միայն մի օր նա գնում է Քյավառ (Գավառենի), վարձում որմնադիր վարպետների ու բանվորների (բերում դուղ), բնտրում վանքի կառուցման անդր և այնուհետև վարպետներն ու բանվորները սկսում են օրնիրուն աշխատել և կարճ ժամանակվա ընթացքում կառուցում են մի գեղեցիկ, սրբառաջ քարերով շարված վանք:

Երբ վարպետները վերջացնում են աշխատանքը, պառավին (նա արդեն պառավել էր) հարցնում են.—Ի՞նչ անուն ես աալիս վանքին: Պառավն ասում է.—Թող անդերներն ու վարդապետները գան, օծեն վանքը, պառառադ անեն, նոր անուն դնեն:

Հավաքվում են վարդապետներ, տերաւներ, ախրացուներ, պառառադ են մատուցում, վանքը օծում են, հետո պառավին հարցնում.—Վանքի անունն ի՞նչ գնենք:

Պառավն ասում է.—Անունը դրեք Իլիկյա կամ Պառավի վանք և երբ ես մեռնեմ, ինձ կթաղեք այս վանքի բակում:

Ավանդութունն ասում է, որ, իրոք, երբ պառավը մեռնում է, նրան թաղում են այդ վանքի բակում:

2. ՍՈՂՈՐՈՆ ՀԻՄԱՍՏՈՒՆԸ ԴԱՏՆ ԱՐԱՎ

Երկու մարթ կովով, դավով մղնում են Սողոմոն դատավորի կուշար դանդաթի:

Մեկի կ'ուլթի տակը մե խատ ջ'իջ աքլոր, մեկի կուշար դադ շհնում:

Հաղնցից մեկն ասում ա.—Աղա, էս աքլորը իմն ա, ես ըստու կատարից եմ ճանշնում, ըստու

նման էլ հենա մե խատ էլ աունն ա, ուղում ես մարթ ճամիա, ըո սաուգեն: Համա էս մարթը կուլն ընձի ասում ա, որ էս աքլորը իմն ա:

— Ես ըստու սղուց եմ ճանշնում,—վրա տալով ասում ա էն մեկի գանդաւիթը,—հըր հիշկացեք, պոչը սիրամարդի պոչի նման ա:

— Յաւաւով,—կանշում ա Սողոմոն հիմաստունը,—տար, ըտից դատր տես, համա էնեց առա, որ էրկսով էլ շնեղանան:

Յասավուլը ասում ա դուս, դանակը քաշում, աքլորի կատարը կարում, աալիս նրան, որն ասում էր, թե հինքը աքլորին կատարից ա ճանշնում, պոչն էլ կդրում ա, աալիս էն մեկիին, որը աքլորին պոչից ա ճանշնում, ջանդակն էլ աալիս դարբանշին, ասում էս էլ թո էթա աւթար դասավորի պղինձը:

3. ՆՈՐԱՒՈՒՋԻ ԽԱՉՔԱՐԵՐԸ

Նորադուղ դուղից մեկ կմ դեպի հարավ դրաւնրվում է գյուղի հինավուրց դերեգմանաաունը, որանդ կան բաղմաթիվ խաչքարեր՝ կարգով շարված, ճակատով դեպի արեւմուտք, իսկ թիկունքով՝ արեւելք, այսինքն՝ դեպի լիճը:

Պառավում են, որ արարների արշավանքների ժամանակ, մի մեծ խումբ ձիավորներ Քյավառա՝ Գավառենու (Նոր Բայադեաի) կողմից հարձակվում են Նորադուղի վրա, որպեսզի ավերեն դուղը, թալանի մասնեն, դուղացիներին դերի աանեն:

Հրոսակախումբը հարձակվում է առավոտյան աղջամուղջին, որպեսզի հանկարծակիի ընթիքնած ժողովրդին:

Գյուղի արեւմտյան բարձունքից դեպի գյուղն իջնելու ժամանակ նկատում են, որ դուղի հարավային սարահարթի արեւմտյան թեքութեան վրա ալրուծի է կանդնած: Նրանց թվում է, թե պառառաւում են իրենց վրա դրոհելու:

Խաչքարերն էին այդ տպավորութիւնն սանդծել:

Արարական դրքը անսնելով այդ, ձիերի դուխները ջուտ է աալիս ու նահանջում, շհամարձակվելով նույնիսկ դուղին մոտենալ:

4. ԿԱՏՈՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՁԵՌԻ ԼՈՅԼՈՒՆՆ ԵՍ

Մե դան Քրիստոսն ու Մայմնդն մառջ են դալում, թե հիրանցից, որը կանա հրաշք դիրծ անա: Մայմնդն ասում ա՝ ես, Քրիստոսն ասում ա՝ ես: Վերջը որոշում են, հմմեն մեկը խանա հրան ձեռի լնչլուխն ու թալա, ասա՝ դարցիր էս ինչ բանը, լայլուխը ձեռաց դառնա ինչ որ անըն ու դեր ա:

Փուշ են դցում թե, որն հառեչ պտի հիրան

լայլուխը թալաւ Փռնն հնդնում ա Մայրադի դը-
խին:

Մայրադի ձեւը տառնում ա արի ջերը, լայլու-
խը խառնում ա, ինչ նր աղոթք ա անում ու ձեռի
լայլուխը թալում ա Մայրադի ձեռի կեղտոն
լայլուխը հնդնում ա դեռին, բակի ոնչ սե բան էլ
չհնում:

Ուշերկը դալում ա Քրիստոսին: Որ ուշերկը
դալում ա Քրիստոսին՝ ջերից խառնում ա սիվտակ
լայլուխը, կանչում ա հիւրան ասուն ու ասում ա.
— Խաղն ու դինին—տեւ կենթանին, աստված

ջան, թե քո տղեն եմ, էսա իմ լայլուխը դառնա-
մե խատ սիվտակ կատու: Աստված ջան, դու ըն-
ծի սեւերն շանես էս անօրու հառնը:

Էա ասում ա ու լայլուխը թալում: Լայլուխը
հմմնի հաշկի հառնը սլտտվում ա, սլտտվում,
դառնում մե խաա սիվտակ կատու, մոալով դա-
լում, փաթթվում Քրիստոսի ողներին:

Հտու խամար էլ, էտ օրվանից կադվին տիե-
լը հաշկում են ամենամեկն բանը, չումքի կա-
տուն հառնը հեւեր ա Քրիստոսի ձեռի լայլուխը:

Ե Ր Գ Ե Ր

1. ՉԱՐՉԻ ՀԱՐԹՆԻ ԱՌՏՈՒՐԸ

Քյալառում տպրում էր մի մտնրավաճառ,
որը փողոցները շրջելով, բարձր ձայնով իրեն
կրկնապատում լայլուխը:

Հերկուն,
Թիվիլի,
Բաքու,
Բաթում,
Ռաստով,
Վարշադ,
Հոձ,
Լվով,
Մոսկով,
Մալաթադաթ Պետերբուրգ,
Ասեդ,
Ասխաման:
Ռանգ-ոսանդ կոճի թեւեր.
Ան կոճի թեւ,
Աիվաակ կոճի թեւ,
Մարադովի չուքու թեւ,
Շաքըի թեւ,
Պրյաժ թեւ,
Կ'ալթան,
Արոշումե թեւ:
Մադնոց,
Մախաթ,
Չապոսաս,
Չուքու շղեր:
Մանդր,
Շանջադ,
Կնուկա,
Քորոց,
Կոճակ:
Մոջան,
Ուլինդ,
Մադնիք:
Աքլորով վաքա:

Բրասլեթ,
Դինդ,
Խինա,
Աուրմա,
Բոժոժ,
Հաշա:
Սհաթի ցեպ,
Բուլալկա,
Պուլի,
Քիլիլա,
Բոդի յադմա,
Թղբեխ:
Հաշկի դեդ,
Հաշկի դեդդեր,
Դուխի:
Վլասկի սապոն,
Լոդակ,
Ջանդուլակ,
Դուխու սապոն,
Բոդլո սապոն,
Արադի սապոն:
Տեղրակ,
Մալաթ,
Կ'ալամ,
Կ'ալամամուն,
Հրուշկ,
Դրեֆիլ,
Մոնդական,
Դուլնավոր մատներ,
Ջնջիկ,
Քանոն,
Քերեկան:
Լավճին իբեշկա,
Քուտկով իրիշկա,
Կ'աֆ:
Պապիլոդի թուլա, «Անանովի»,
Պապիլոդի թուլթ Կնիժկով,